

Daša Pahor, Ljubljana

**PODRUŽNIČNA CERKEV SV. ANE
V SLOVENSKIH KONJICAH –
PROTESTANTSKA KAPELA PO
NAČRTIH ITALIJANSKEGA
ARHITEKTA?**

Raziskave o nekdanji protestantski cerkvi v Govčah pri Žalcu¹ so prinesle vrsto novih ugotovitev, ki pomenijo pomemben prispevek k poznavanju protestantske umetnosti in sakralne arhitekture druge polovice 16. stoletja na Slovenskem Štajerskem, ki je bila do sedaj zaradi površnih raziskav in pregledov potisnjena skoraj na neobstoječo raven. Ob številnih arhivskih podatkih iz tega časa, ki je še pred nedavnim veljal za obdobje, v katerem so bili protestanti naperjeni proti zidavi cerkva in njihovem okrasju, je mogoče naleteti še na nekatere ohranjene arhitekture, ki so bile v preteklem obdobju v umetnostnozgodovinski literaturi skoraj sramotno spregledane. Poleg podaljška južne stranske ladje celjske opatijske cerkve sv. Danijela, predelavo katere bi skoraj zagotovo lahko postavili v čas protestantizma, kar potrjujejo freske z novoversko vsebino,² arhivski viri pa so o tem precej

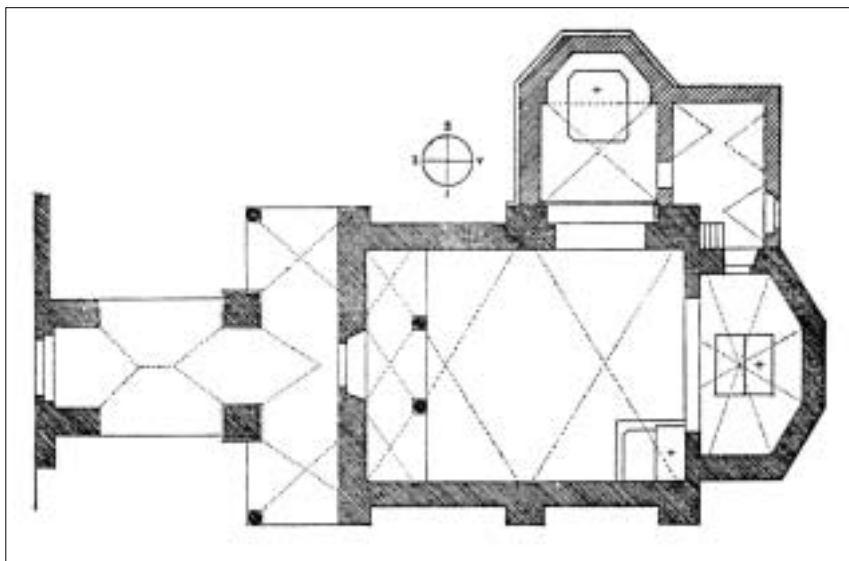
¹ Delno objavljeni podatki v: Daša PAHOR, Protestantska cerkev v Govčah pri Žalcu, *Zbornik za umetnostno zgodovino*, XLI, 2005, pp. 59–97. V tem besedilu sem v zaupanju starejši literaturi zmotno trdila, da se je do danes od protestantske arhitekture na Slovenskem ohranila zgolj Luthrova klet na Sevniškem gradu.

² Na stropu je upodobljenih dvanajst portretov apostolov v medaljonih poleg vitičevja, značilnega za 16. stoletje. Na stenah si sledijo prizor klečečega potreta naročnika, Kristus s križem in Arma Christi, ženski portret (?) v medaljonu, Kristusov portret v medaljonu in na pol uničen prizor Vstajenja, kjer je od spečih vojakov ostal zgolj del čelade na levi in ščit na desni strani. Vsi ti motivi so šolski primeri protestantske ikonografije 2. polovice 16. stoletja, poleg tega pa bi za poslikavo v začetku 17. stoletja, torej za časa cerkvene obnove, kot so bile poslikave datirane do sedaj, verjetno izbrali povsem druge motive, predvsem bi lahko pričakovali kakšnega katoliško obarvanega svetnika. Ker je precej neverjetno, da bi poslikava nastala pred samo arhitekturo, bi morali tudi predelavo zaključka stranske južne ladje ž. c. postaviti nekje v 2. polovico 16. stoletja. V tem času so morali predelati strop tega prostora (na starejše, gotsko obokanje nakazuje ostanek nižje postavljene konzole v enem izmed kotov). Zelo verjetno so zgolj odstranili starejša

GRADIVO

Sl. 1: p. c. sv. Ane, Slovenske Konjice, zunanjščina

Sl. 2: p. c. sv. Ane, Slovenske Konjice, tloris

skopi,³ se je v Slovenskih Konjicah na pokopališču ohranila še nekdanja grajska kapela, ki je bila kasneje preimenovana v podružnično cerkev sv. Ane (sl. 1, 2).⁴ Ta za slovensko umetnostno zgodovino zelo pomembna arhitektura, ki ne le skoraj v celoti ohranja svoje karakteristike iz poznega 16. stoletja, temveč pomeni tudi pomemben člen v že tako maloštevilni skupini cerkva tega časa na Slovenskem, je bila do sedaj v literaturi skoraj pozabljena.⁵ Cerkev je bila zgrajena v drugi polovici, najverjetneje šele v zadnji četrtini 16. stoletja, kot to kažejo kasneje navedeni viri.

rebra in napravili banjasti obok, prepreden s tankimi rebri, katerih plastičnost poudarja poslikava v obliki iluzionističnih klesanih reber. S tem so optično povečali prostor, kar se je verjetno zgodilo ob neki priložnosti spremembe namembnosti tega zaključka. Marolt je kapelo omenjal zgolj kot »nekak prezbiterij stranske ladje« in je ni datiral (Marijan MAROLT, *Dekanija Celje, 1. zvezek: Cerkveni spomeniki v Celju*, Maribor 1931, p. 27). Fresk še ni omenjal. Curk je zapisal, da je nastala najverjetneje ok. 1622, vendar tega ni utemeljil (Jože CURK, *Topografsko gradivo I: Sakralni spomeniki na območju občine Celje*, Celje 1966, p. 9). Stopar je bodisi na podlagi napačne interpretacije Maroltovega besedila bodisi v povezavi z napisom na prezbiteriju v ta čas datiral kar poslikavo današnje krstne kapele (Ivan STOPAR, *Opatijska cerkev v Celju. Načela restavracije in umetnostnozgodovinski rezultati obnovitvenih del v letih 1963 do 1969*, Celje 1971, p. 79; Ivan STOPAR, *Opatijska cerkev v Celju*, Ljubljana 1973 (KNSS 44), pp. 6, 19–20).

³ Arhivski viri za protestante v Celju so ohranjeni zgolj do približno leta 1578, ko se je versko središče prestavilo v Žalec (StLA, Antiquum XI, Sch. 35, II.). Del arhivov je bil uničen ob koncu druge svetovne vojne. Do tega leta so pripadniki nove vere svoje bogoslužje opravljali v neki kapeli sv. Trojice in v c. sv. Duha, ob kateri je bilo tudi pokopališče.

⁴ Kdaj so cerkev posvetili tej svetnici, v literaturi ni navedeno.

⁵ Prvi in zadnji je izjemne lastnosti te arhitekture opazil Avguštin Stegenšek (Avguštin STEGENŠEK, *Konjiška dekanija*, Maribor 1909, cit. n. 5, pp. 51–54). Cerkev so omenili oziroma opisali še nekateri mlajši avtorji, vendar pa pri tem niso opazili oziroma omenili zgovornega časa nastanka in lastnosti te cerkve, kar bi zgradbo dvignilo nad raven nepomembne provincialne podružnice (Jože CURK, *Sakralni spomeniki na območju občine Slovenske Konjice*, Celje 1967, pp. 22–25 (Topografsko gradivo IV); Ivan KOMELJ, *Gotska arhitektura v Sloveniji. Razvoj prostora v gotski cerkveni arhitekturi*, Ljubljana, (doktorska disertacija, Univerza v Ljubljani, tipkopis), p. 183; Ivan KOMELJ, *Gotska arhitektura. Razvoj stavbnih členov in cerkvenega prostora*, Ljubljana 1973, p. 288; Jože CURK, O umetnostni podobi nekdanje konjiške župnije, *Konjiško 850 let prazupnije. 1146–1996* (ed. Anton Ožinger, Ivan Pajk), Slovenske Konjice 1996, pp. 201–202). Skoraj nerazumljivo je, zakaj cerkve v svojih pregledih nikoli ni omenil Nace Šumi (Nace ŠUMI, *Pregled arhitekture XVI. in XVII. stoletja na Slovenskem*,

Sl. 3: p. c. sv. Ane, Slovenske Konjice, grb družine Khisl na pročelju lope

Današnja p. c. sv. Ane je glede na svojo prvotno namembnost grajske kapele sorazmerno velikih dimenzij. Z gradom jo je po legendi nekoč povezoval podzemni hodnik.⁶ Prvotno je cerkev verjetno sestavljala le široka dvopolna ladja, kratek poligonalno zaključen prezbiterij in ob zahodno steno prislonjen masivni zvonik z odprto lopo v spodnjem delu. Vse stene so podprte z zunanjimi oporniki. Razširjena lopa na zahodnem delu je morda že delo 17. stoletja, ko so pri gradnji

Zbornik za umetnostno zgodovino, n. v., VII, 1965, pp. 9–31; NACE ŠUMI, *Arhitektura šestnajstega stoletja na Slovenskem*, Ljubljana 1966; NACE ŠUMI, *Renesansna umjetnost u Sloveniji, Renesansa u Hrvatskoj i Sloveniji* (ed. Nataša Tansanjvić-Popović), Beograd 1985, pp. 93–100; NACE ŠUMI, *Arhitektura šestnajstega stoletja in reformacija na Slovenskem, III. Trubarjev zbornik. Prispevki z mednarodnega znanstvenega simpozija. Reformacija na Slovenskem. Ob štiristoletnici smrti Primoža Trubarja* (Ljubljana, 9.–13. november 1987, ed. Franc Jakopin, Marko Kerševan, Jože Pogčnik), Ljubljana 1996, pp. 195–204; NACE ŠUMI, *Arhitektura 16. stoletja na Slovenskem – obdobje renesanse*, Ljubljana 1997) ali pa drugi avtorji, ki so pisali o arhitekturi 16. stoletja (npr. France STELE, *Vloga reformacije v naši umetnostni zgodovini, Drugi Trubarjev zbornik. Ob štiristoletnici slovenske knjige* (ed. Mirko Rupel), Ljubljana 1952, pp. 119–150; LEV MENAŠE, *Po sledovih renesans, Umetnost na Slovenskem. Od prazgodovine do danes* (ed. Irena Trenc-Frelj), Ljubljana 1998, pp. 122–144).

⁶ Josef Andreas JANISCH, *Topographisch-statistisches Lexikon von Steiermark : mit historischen Notizen und Anmerkungen*, 3, Graz 1878, p. 357.

Sl. 4: p. c. sv. Ane, Slovenske Konjice, ladijsko okno z zidcem

najverjetneje uporabili tudi nekaj starejših arhitekturnih členov.⁷ Na pročelju lope je vzdian grb družine Khisl (sl. 3). Južna kapela sv. Florijana in zakristija sta iz 18. stoletja, pokopališče pa so ob kapelo prestavili šele v 19. stoletju.⁸

Pri tej sicer precej konzervativno zasnovani arhitekturni lupini izstopajo predvsem posamični elementi. Okna na prezbiteriju so še vedno zaključena šilasto, vendar pa je profilacija s postopnim, umirjenim poglobljanjem sicer pravokotnih okvirjev izdelana precej kakovostno. Zlasti izstopajo ladijska okna, saj so okrogle oblike (sl. 4), s prav

⁷ Kasnejši del lope se od prvotne zidave med drugim razlikuje po strešnem zidcu. Portal, ki ima sicer lastnosti 16. stoletja, kaže na svojo sekundarno namestitvev po vratnih tečajih in zapahu na notranji strani, ki v povsem odprti lopi nimajo nobene funkcije. Tudi stebri na stranskih delih kažejo na svoj izvor v 16. stoletju. Morda izvirajo iz nekega arkadnega hodnika. Morda je bil tudi grb sekundarno vzdian ali pa vsaj prestavljen s pročelja zvonika.

⁸ Pokopališče se ob župnijski cerkvi omenja še leta 1798 (STEGENŠEK 1909, cit. n. 5, p. 24; *Pokopališča pri cerkvah lavantinske škofije*, V Mariboru 1916, p. 142). V 16. stoletju je v Slovenskih Konjicah obstajalo tudi protestantsko pokopališče, vendar pa za enkrat o njem ni znano nič konkretnega (STELÈ 1952, cit. n. 5, p. 135). Omenjeno tudi v pismu iz začetka leta 1600 (StLA, Laa. A. Antiquum XI, Sch. 38 (Gonobiz)).

Sl. 5: p. c. sv. Ane, Slovenske Konjice, ladijski del proti zahodu

tako preprosto profilacijo kot tista na prezbiteriju. Tovrstna oblika oken je na sakralni arhitekturi v tem času na širšem geografskem območju velika posebnost, edino primerjavo pa bi lahko za enkrat našli le na ladijskem delu sočasno zgrajene nekdanje protestantske cerkve v Govčah pri Žalcu. Celotni del cerkve sv. Ane, ki izvira iz 16. stoletja, na zgornjem delu obdaja tudi zelo nenavaden venčni zidec, ki je izdelan v obliki arkadnega friza, ki sloni na geometričnih konzolah. Na zahodni steni se je pod zvonikom ohranil tudi izvorni portal, izklesan v renesančnih oblikah s stranskimi konzolnimi volutami. Na prekladi je nekoč potekal napis, ki pa je danes deloma zakrit, deloma zabrisan, zato za enkrat ni mogoče govoriti o njegovem pomenu.⁹

Notranjščina cerkve razkriva presenetljivo umirjenost, ki v 16. in najpogosteje še v 17. stoletju v sakralni arhitekturi na Slovenskem močno preseneča. Ladijski del je krit z dvopolnim banjastim oboikom z grebeni, ki označujejo sosvodnice, in sloni na preprostih stenskih konzolah (sl. 5). Prostor za vernike zaradi svoje širine in obokanja

⁹ STEGENŠEK 1909, cit. n. 5, tega napisa ne omenja.

Sl. 6: p. c. sv. Ane, Slovenske Konjice, obok prezbiterijske ladje

daje vtis centralne arhitekture. Prezbiterij je od ladje ločen s slavolokom, ki ima stranice posnete s sodobno varianto paličastega motiva, vrh pa krasijo volute. Tudi prezbiterij kljub svoji kratkosti deluje zelo prostorno, obok je prav tako kot ladijski okrašen s preprostimi grebeni, ki slonijo na konzolah (sl. 6). Na zahodni del ladje je prislonjena empora, ki bi jo verjetno zaradi rahle neskladnosti z ladijskim prostorom (ograjja se neposrečno izteka nad okenske okvire) in enakih renesančnih stebrov v pritličju, kot se pojavljajo na novejšem delu zunanje lope, morali že postaviti v 17. stoletje.¹⁰ Prvotna oprema se ni ohranila.¹¹ S svojimi elementi, kot so šilasta okna in ločni zidec, se cerkev močno navezuje na dele ž. c. sv. Kunigunde v Gorenju nad Zrečami iz 16. stoletja.¹² Cerkev je bila kasneje prezidana, več o njeni povezavi s konjiško cerkvijo pa bi brez dvoma odkrile primerne raziskave.

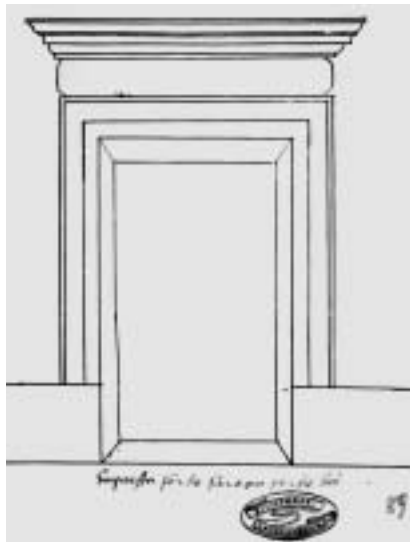
¹⁰ Stegenšek je lopo brez zahodnega prizidka in orgelsko emporo postavil v čas 2. pol. 16. stol. (STEGENŠEK 1909, cit. n. 5, pp. 51–52).

¹¹ O kasnejši opreми: STEGENŠEK 1909, cit. n. 5, pp. 52–53.

¹² Na podobnost med cerkvama je opozoril že Stegenšek, ki pa je stranski kapeli in prezbiterij c. sv. Kunigunde datiral ok. 1550, vendar tega ni

Sl. 7: p. c. sv. Ane, Slovenske Konjice, portal

Sl. 8: načrt Franza Märbla za portal cerkve v Govčah pri Žalcu, 1588

Kapela je bila torej v 16. stoletju zasnovana kot tradicionalna cerkvena zgradba z zunanjimi oporniki in s poligonalnim prezbiterijem, ki je imel še okna z zašiljenimi zaključki, medtem pa so posamični elementi že kazali močan renesančen karakter, ki ga je bilo sicer v cerkveni arhitekturi le težko zaslediti v tako čistih oblikah (sl. 7). Glede na kvaliteto oblikovan portal, ki je primerljiv z načrti, ki jih je za protestantsko cerkev v Govčah oblikoval v Gradcu živeči italijanski mojster Franz Märbl

utemeljil (STEGENŠEK 1909, cit. n. 5, p. 102). O cerkvi tudi Jože CURK, *Topografsko gradivo IV: Sakralni spomeniki na območju občine Slovenske Konjice*, Celje 1967, pp. 46–48. Obe cerkvi nedvomno kažeta velike podobnosti, le da pri sv. Kunigundi niso prisotni renesančni elementi, ki c. sv. Ane postavljajo kakovostno na višjo raven, poleg tega pa govorijo o prisotnosti nekega italijanskega mojstra, ki pri gradnji cerkev v Gorenju zelo verjetno ni sodeloval. C. sv. Kunigunde ima zgolj šilasta okna, ne pa tudi okroglih, portal ni renesančen, ampak preprost, šilast. Sorodno je izveden tudi obok v ladji in južni kapeli, kjer so se še ohranile konzole iz 16. stoletja. Obok v ladji je izveden veliko bolj tradicionalno, saj sloni na masivnih notranjih opornikih s posnetimi robovi. Glede na to bi lahko predvidevali, da je pri izgradnji obeh cerkva delovala ista (domača?) delavnica, v Konjicah pa na željo naročnika verjetno še italijanski arhitekt.

(Marbl, Marmorò) (sl. 8),¹³ na okrogla okna na ladijskem delu, ki jim je v tem času za zdaj mogoče spet najti paralele zgolj na nekdanji govški cerkvi, za katero je model izdelal prav tako italijanski mojster Pietro Antonio Pigrato, in pa zlasti glede na zelo enostavno oblikovanje grebenastega, na konzolah počivajočega oboka v notranjosti, ki bi v tem času še zelo težko zrasel na zelniku domačega ali v nemškem govornem področju šolanega mojstra, bi prvotno zasnovo današnje p. c. sv. Ane v Slovenskih Konjicah skoraj zagotovo lahko pripisali nekemu iz Italije priseljenemu mojstru. Arhivski podatki, ki bi razkrivali ime arhitekta nekdanje grajske kapele, za zdaj niso bili odkriti. Kljub temu pa se kar samo ponuja ime Pietra Antonia Pigrata, ki se je sicer zapisal v slovensko umetnostno zgodovino po svojih načrtih za protestantsko cerkev v Govčah pri Žalcu.¹⁴ Pripisovanje p. c. sv. Ane Pigratu bi lahko delno utemeljili z dejstvom, da je bil ta Italijan v zadnji četrtini 16. stoletja meščan Slovenskih Konjic¹⁵ in bilo bi razumljivo, da so sočasni lastniki gradu posegli po arhitektu, ki je bil ne le doma streljaj stran, temveč je bil tudi znan po svoji kvaliteti. Morda je isti arhitekt sodeloval tudi pri prezidavah gradu, ki so se vršile v 16. stoletju.¹⁶

Prav tako kot imena arhitekta ne moremo natančno določiti časa gradnje stavbe, vendar pa je cerkev brez dvoma nastala med leti 1572–1592. To potrjuje reformirani urbar iz leta 1597, ki poleg opisa konjiške gosposčine omenja tudi novo cerkev, ki jo je dal zgraditi Janez Khisl.¹⁷ Khisl si je od deželnega kneza konjiško gospodstvo pridobil šele

¹³ StLA, Antiquum XI, Sch 36/III. PAHOR 2005, cit. n. 1, p. 71. Portal konjiške cerkve je po obliki in profilaciji zlasti soroden Märblövem načrtu za manjši portal. Konjiški ima ob straneh le dodane volute in temu primerno širšo preklado. Druga dva sorodna portala, ki sta še bližje Märblövim, sta se ohranila na c. Marije Vnebovzete v Prihovi in verjetno izvirata iz časa njene gradnje v 16. stoletju (1557, 1562 – napisni plošči).

¹⁴ Več o Pigratu: PAHOR 2005, cit. n. 1, p. 65 s starejšo literaturo.

¹⁵ Pigrato se prvič omenja kot meščan Konjic leta 1578 in zadnjič v prvih letih zadnjega desetletja 16. stoletja. Glej prejšnjo opombo.

¹⁶ O prezidavah: STEGENŠEK 1909, cit. n. 5, p. 55.

¹⁷ „Undterm Casten stehet die Neue Kärhen, die er Hans Khisl Freyherr ... pauen lassen“ (StLA, A. Gonobitz, Herrschaft, K. 1, H. 1. p. 60r (125); Zgodovinski arhiv Celje, urbar 1597 (prepis 1688). inv. št. 22, 7/2, p. 146). Stegenšek je predvideval, da je ista zgradba že stala leta 1570, ko jo omenja graščinski inventar (STEGENŠEK 1909, cit. n. 5, p. 52). Sama tega inventarja nisem našla. Glede na vse podatke iz tega urbarja, ki jih navaja Stegenšek, gre najverjetneje za napačno interpretacijo ali pa se je zmotil pri dataciji

leta 1572, štiri leta kasneje pa ga je odkupil.¹⁸ Stegenšek je predvideval, da bi lopa cerkve lahko bila zgrajena šele leta 1592, saj naj bi Khisli šele tega leta dobili izboljšan grb, kot je upodobljen na reliefu na pročelju lope.¹⁹ Tu je ta, sicer natančen preučevalec slovenske umetnosti, naredil napako. Grb Janeza Khisla je bil namreč v to obliko razširjen že leta 1561, grb njegovega sina Jurija pa je dobil še dodatne izboljšave leta 1587.²⁰

Janez Khisl je bil znan kot velik pokrovitelj umetnosti in arhitekture; med drugim je dokončal tudi podedovani grad na Fužinah. Poleg tega je bil tudi aktiven pri razširjanju protestantizma, saj je med drugim podpiral izgradnjo novih šol in ustanovitev tiskarne slovenskih tiskov.²¹ Ko je v začetku leta 1593 umrl, sta pravico do gradu in posestva v Konjicah uveljavljali tako štajerska deželna vlada kot tudi spodnjeavstrijska vlada ter zbornica.²² Grad je do leta 1594 (v zakup?) dobi-

urbarja. Ohranjen pa je urbar iz 1597 (StLA, A. Gonobitz, Herrschaft, K. 1, H. 1.) in njegov prepis iz 1688 (Zgodovinski arhiv Celje, urbar 1597 (prepis 1688). inv. št. 22, 7/2), ki se sicer sklada s Stegenškovimi zapisi. Stegenšek je namreč omenil, da je imela kapela že nekatere vinograde. Urbar iz leta 1597 sicer omenja kot lastnico nekaterih vinogradov neko c. sv. Ane, vendar pa grajske kapele v zvezi s tem patrocinijem še ne omenja (StLA, A. Gonobitz, Herrschaft, K. 1, H. 1. p. 54 [113]). Isti dokument omenja tudi kapelo na samem gradu, »capeln st. Niela ins Schloss Ganouiz« (StLA, A. Gonobitz, Herrschaft, K. 1, H. 1. pp. 8v (76)); Zgodovinski arhiv Celje, urbar 1597 (prepis 1688) inv. št. 22, 7/2, p. 91), ki je bila v tem času prav tako lastnica nekaterih posesti. Kapelo omenja tudi Stegenšek, ki pa je predvideval, da so jo dali deželni stanovi v zastavo (STEGENŠEK 1909, cit. n. 5, p. 56). Omenjeni urbar opisuje slikovito tudi ureditev zemljišča okrog konjiškega gradu: na pobočju sta stala večji in manjši vrt z zelišči in drugo zelenjavo (»haus Noturff«), na drugi strani sta bila dva manjša vrtova (»Lustgärtlein«), pod gradom je stala majerija z raznimi gospodarskimi poslopji, poleg nje je bil urenjen sadovnjak.

¹⁸ STEGENŠEK 1909, cit. n. 5, pp. 58, 67 s starejšo literaturo; Barbara ŽABOTA, *Rodbina Khisl – novoveška zgodba o uspehu*, Ljubljana 2001 (diplomska naloga, tipkopis), pp. 73; Barbara ŽABOTA, *Rodbina Khisl – novoveška zgodba o uspehu*, *Kronika*, 51, 2003, p. 12.

¹⁹ STEGENŠEK 1909, cit. n. 5, p. 52.

²⁰ Podrobneje o tem: Barbara ŽABOTA, *Grb družine Khisl in njegove izboljšave*, *Ad fontes. Otorepčev zbornik* (ed. Darja Mihelič), Ljubljana 2005, pp. 231, 233.

²¹ ŽABOTA 2001, cit. n. 18, pp. 69ss; ŽABOTA 2003, cit. n. 18, pp. 11ss.

²² Hubert KIESL, *Der Raubmord an Johann Christoph Freiherr von Tattenbach im Schloss Freizell an der Donau im Jahre 1659*, *Adler, Zeitschrift für Genealogie und Heraldik*, 13–14, 1964, pp. 185; ŽABOTA 2001, cit. n. 18, p. 78; ŽABOTA 2003, cit. n. 18, p. 14ss.

la družina Tattenbach, nato pa v last nadvojvoda za dobo treh let, ko je posestvo spet prešlo v roke Tattenbachov.²³ Leta 1594 je bil v južni ladijski del vzdian epitaf Sigmunda Tattenbacha, ki je eden najbolj kakovostnih renesančnih nagrobnih spomenikov pri nas.²⁴ Kasneje je bil na nasprotno stran vzdian še epitaf Janeza Kristofa Tattenbacha, umrlega leta 1627, v sredini ladje pa si je družina v začetku 17. stoletja zgradila tudi grobnico.²⁵

Današnja cerkev sv. Ane je bila zagotovo sezidana za opravljanje zasebnega protestantskega bogoslužja plemiške družine, čemur so bile prilagojene tudi dimenzije cerkve. Ladijski del je zelo prostoren

²³ Podrobneje o povezavi Tattenbachov in Janeza Khisla ter o prodaji gradu: KIESL 1964, cit. n. 22, pp. 184–185. O lastnikih gradu Slovenske Konjice: STEGENŠEK 1909, cit. n. 5, pp. 58ss; Ivan STOPAR, *Med Prekmurjem in porečjem Dravinje: občina Gornja Radgona, Lenart, Lendava, Ljutomer, Murska Sobota, Ormož, Slovenska Bistrica, Slovenske Konjice*, Ljubljana 1991, p. 36 (Grajske stavbe v vzhodne Sloveniji, 2).

²⁴ Več o anonimnem mojstru Tattenbachovega nagrobnika: Emilijan Cevc, *Kiparstvo na Slovenskem med gotiko in barokom*, Ljubljana 1981, pp. 119–120. Cevc je sicer zapisal, da je bil Sigmund Tattenbach katoličan, vendar tega ni utemeljil. Kiesel je zapisal, da so nekateri člani Tattenbachove družine prešli na protestantsko stran (Kiesel 1964, cit. n. 22, p. 184). Za Sigmunda nisem našla nobenih konkretnih podatkov, vendar pa bi glede na njegovo družino lahko predvidevali, da je bil tudi sam protestant. 21. januarja (dan za tem, ko so porušili govško cerkev) je protireformacijska komisija s sekavskim škofom na čelu in s 480 oboroženimi vojaki v zgodnjih jutranjih urah vstopila v mesto ter začela zasliševati meščane. Med drugim so porušili tudi pokopališče in sežgali nekaj knjig (»Verbrannt, wnnnd dem Vulcano geopfert«). Zaradi tega sta se brata Janez Kristof (Hans Christoph) in Wolf Friderik (Wolf Friedrich) Tattenbach v mesecu februarju pritožila. Pismo hranjeno v: StLA, Laa. A. Antiquum XI, Sch. 38 (Gonobiz). Janez Gotthard Tattenbach, tretji sin Sigmunda in njegove žene Afre, se je že leta 1600 zavoljo svoje evangeličanske veroizpovedi izselil v Würtemberg, večina drugih članov te družine pa je odšla v začetku 17. stoletja v glavnem v Regensburg (StLA, Exulantenkartei Doblinger, Familienreihe M-Z). Nekateri člani te družine so kljub temu prestopili na katoliško stran in se priključili protireformacijski komisiji (Kiesel 1964, cit. n. 22, p. 184). Iz družine Tattenbach je izhajala tudi Ana Tattenbach, ki je bila žena Erazma Thumpergerja, na čigar posestvu zraven Žalca, na mestu današnjih Govč, so leta 1580 začeli zidati protestantsko cerkev. Ana je bila glede na starost verjetno sestra Sigmunda Tattenbacha. Sigmund Tattenbach je dne 9. 6. 1581 tudi opravil Thumpergerjev zapuščinski inventar (hranjen v: StLA, Laa. A. Antiquum XI, Sch. 35, II).

²⁵ O Tattenbachovem epitafu m. dr. tudi: Cevc 1981, cit. n. 24, pp. 185–188. Prepis delno ohranjenega napisa grobnice na tleh: STEGENŠEK 1909, cit. n. 5, p. 53.

GRADIVO

in deluje skoraj centralno, glavni poudarek pa je na veliki preglednosti. Zaradi potlačenega banjastega oboka je v prostoru dobra tudi akustika.²⁶ Prezbitarij je v primerjavi z ladjo zelo kratek, namenjen zgolj oltarju. Kapela s svojo preprostostjo uresničuje podobo sakralnega prostora, kot bi ga v drugi polovici 16. stoletja lahko naročil v sodobnem okusu razgledan naročnik in izdelal arhitekt, ki je razumel tako domačo tradicijo, kot tudi renesančne oblike, ki jih je združil v ubrano celoto. Kljub temu, da za pričujoči članek ni bilo mogoče najti mnogo arhivskega gradiva, ki bi pomagalo osvetliti nastanek današnje p. c. sv. Ane v Slovenskih Konjicah, pa naj besedilo kljub temu spodbudi k temu, da se ta arhitektura v bodoče postavi na vidnejše mesto slovenskega »skoraj neobstoječega« sakralnega stavbarstva poznega 16. stoletja in arhitekture, ki je nastala po naročilu protestantskega plemstva.

Viri ilustracij:

Daša Pahor (1, 3, 4, 5, 6, 7), po Stegenšku (2), StLA (8)

²⁶ Luther je o obokanju cerkva zapisal: »*Feine messige kirchen mit nidrigen gewelben sind die besten pro contionatoribus et pro auditoribus ...*«. Cit. po: Hermann Hipp, *Studien zur „Nachgotik“ des 16. und 17. Jahrhunderts in Deutschland, Böhmen, Österreich und der Schweiz*, 1–3, Tübingen 1979 (doktorska disertacija), p. 436.

UDK 726(497.4 Slovenske Konjice)“15”
izvirni znanstveni članek – original scientific paper

**DIE FILIALKIRCHE ST. ANNA IN SLOVENSKE
KONJICE – EINE PROTESTANTISCHE KAPELLE
NACH DEN PLÄNEN EINES ITALIENISCHEN
ARCHITEKTEN?**

Auf dem Friedhof in Slovenske Konjice (Gonowitz) hat sich in fast ursprünglichem Zustand die ehemalige Schlosskapelle, die heutige Filialkirche St. Anna, aus der zweiten Hälfte des 16. Jahrhunderts erhalten, die von der bisherigen Literatur weitgehend übersehen wurde. Wie archivalische Quellen belegen, ließ sie der damalige Besitzer des Schlosses Hans Khisl zwischen 1572 und 1592 errichten. Als eifriger Protestant unterstützte Khisl Drucke der neuen Glaubensrichtung und die Gründung von Schulen, daneben war er auch für seine Bautätigkeit bekannt, unter anderem vollendete er den Bau des Schlosses in Fužine. Die ehemalige Schlosskapelle in Slovenske Konjice wurde daher sicherlich zur Abhaltung des privaten protestantischen Gottesdienstes errichtet und ist damit für einmal (solange weitere Forschungen keine neuen Daten erbringen) neben der sogenannten Luther-Kapelle von Schloss Sevnica die einzige erhaltene Kapelle dieser Art in Slowenien. Da es eine Privatkapelle war, wurde sie im Jahr 1600 von der Gegenreformationskommission nicht erfasst, zerstört hingegen wurde der protestantische Friedhof in Slovenske Konjice und ziemlich viele Bücher wurden verbrannt.

Die Kirche St. Anna zeichnet sich nicht nur durch die Zeit und die Umstände ihrer Entstehung aus, sondern auch durch ihre ausnehmenden architektonischen Merkmale. In ihrem Entwurf entspricht sie nämlich noch den traditionellen Kirchen mit longitudinalem Schiff und polygonalem Presbyteriumsabschluss mit gotischen Spitzbogenfenstern, sie weist aber auch, zwar sehr einfache, aber qualitätsvolle Renaissanceelemente auf. Dazu gehören das massive Steinportal mit Volutenkonsolen, die runden Fenster im Schiff und das flache Tonnengewölbe mit leicht gratartigen Rippen, die auf hoch angebrachten Renaissancekonsolen auslaufen. Parallelen zu diesen Elementen könnte man nur in der gleichzeitig erbauten protestantischen Kirche in Govče pri Žalcu (Scharfenau bei Sachsenfeld) suchen, deren Pläne einschließlich der runden Fenster im Schiff der Italiener Pietro Antonio Pigrato im Jahr 1579 entworfen hat, verwandte Pläne für die Portale im Jahr 1588 aber Franz Märbl.

Die Elemente in der ehemaligen Kapelle des Schlosses von Konjice weisen ohne Zweifel auf die Anwesenheit eines italienischen Architekten hin. Vielleicht war es Pietro Antonio Pigrato, der die Pläne entworfen hat, denn zur Bauzeit lebte er in Slovenske Konjice (zumindest zwischen 1578 und Anfang der neunziger Jahre des 16. Jahrhunderts). Vorläufig sind keine weiteren Daten über die Entstehung der Kirche bekannt. Aber es steht außer Zweifel, dass die Kirche St. Anna auf dem Friedhof in Slovenske Konjice, deren

G R A D I V O

Existenz von der bisherigen Literatur so gut wie ignoriert wurde, in Zukunft als ein qualitätsvolles Werk der Architektur des späten 16. Jahrhunderts behandelt werden muss.

Abbildungen:

Abb. 1: Fialkirche St. Anna, Slovenske Konjice, Außenansicht

Abb. 2: Fialkirche St. Anna, Slovenske Konjice, Grundriss

Abb. 3: Fialkirche St. Anna, Slovenske Konjice, Wappen der Familie Khisl an der Vorderseite des Schuppens

Abb. 4: Fialkirche St. Anna, Slovenske Konjice, Fenster im Langhaus mit Gesims

Abb. 5: Fialkirche St. Anna, Slovenske Konjice, Langhaus in Richtung Westen

Abb. 6: Fialkirche St. Anna, Slovenske Konjice, Gewölbe des Presbyteriums

Abb. 7: Fialkirche St. Anna, Slovenske Konjice, Portal

Abb. 8: Plan von Franz Märbl für das Portal in Govče pri Žalcu, 1588